

INHOUD VAN DE TWEE DELEN

DEEL I

Advocatuur
Afbreking van instantie
Algemene beginselen
Arbeidsprocesrecht
Arbitrage en bindend advies
Beslag
Bewijs
Competentie
Dagvaarding
Eiswijziging
Executie

DIT DEEL

Faillissementsprocesrecht
Familieprocesrecht
Huurprocesrecht
Incidenten
Kort geding
Kosten
Misbruik van procesrecht
Partijen
Pleidooi
Rechtsmiddelen
Schadestaatprocedure
Uitspraak
Verstek
Verzoekschriftprocedure

Wetgeving
Literatuur

Kroniek burgerlijk procesrecht 2002 II

mr. W. Heemskerk, mr. T.F.E. Tjong
Tjin Tai en mw. mr. W.I. Wisman¹

FAILLISEMENTS PROCESRECHT

Gewezen zij op de sinds 31 mei 2002 van kracht zijnde EG-Insolventieverordening (1346/2000) en de nog in behandeling zijnde Uitvoeringswet, TK 28 654 (waarover o.a. S.C.J.J. Kortmann en P.M. Veder, WPNR (2001) 6421 en (2002) 6515).

In de zaak die leidde tot het arrest HR 11 januari 2002, RvdW 2002, 17 (Kuperus en mr. Van der Spek q.q./De Vries), rov. 4.1 was een reconventionele vordering ingesteld door een onderneming die tijdens het hoger beroep faillieerde. Door een vergissing verscheen de curator niet op 's hofs oproep om zich over het overnemen van het geding uit te laten, waarop ontslag van instantie werd verleend. In cassatie kon de curator hier alsnog tegen opkomen: de Hoge Raad overwoog dat art. 27 lid 3 Fw toestaat dat het overnemen van het geding op ieder moment plaatsvindt, en dat kan ook door het instellen van een rechtsmiddel. Dat hij eerder niet was verschenen op de oproep deed hier niet aan af.

In dit nummer het tweede deel van de jaarlijkse Kroniek Burgerlijk procesrecht, met aan het eind Nieuwe wetgeving en Literatuur. Zie *Advocatenblad* nr. 2003-3 (7 februari 2003) voor het eerste deel.

Het recht omtrent de schuldsanering krijgt stukje bij beetje verder gestalte. In HR 12 juli 2002, NJ 2002, 471, rov. 3.3 en 3.4 waren beide in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenoten toegelaten tot de schuldsaneringsregeling. De ene echtgenoot faillieerde. Dat heeft op zichzelf niet tot gevolg dat ook de andere echtgenoot failliet is en kan dan ook op zichzelf geen aanleiding geven de schuldsaneringsregeling te beëindigen. Overigens bleef de beëindiging in casu wel in stand omdat de saniet niet aan haar verplichtingen voldeed.

In een heldere interpretatie van het toepasselijk procesrecht heeft de Hoge Raad bij uitspraak van 12 juli 2002, NJ 2002, 532 overwogen dat er hoger beroep openstaat tegen de tussenbeslissing van de rechtbank om het bezwaar tegen toepassing van de 'schone lei' (art. 358 lid 1 Fw) te verwijzen naar de rechter-commissaris, nu hoger beroep niet uitdrukkelijk in de wet is uitgesloten.

¹ De auteurs zijn allen advocaat bij Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn te De Haag.

FAMILIEPROCESRECHT

Uit HR 20 september 2002, RvdW 2002, 140, rov. 3.2.1 blijkt dat, hoewel de rechter een grote vrijheid heeft bij het vaststellen van de ingangsdatum van een (gewijzigde) alimentatieverplichting, hij bij wijziging over het verleden (dus met terugwerkende kracht), terughoudendheid moet betrachten.

Voor gevallen daterende van vóór de Wet limitering na scheiding (een 'oud geval') geldt dat de rechter weliswaar beëindiging

in strijd met redelijkheid en billijkheid kan achten, maar dan ambtshalve expliciet een termijn zal moeten stellen waarna de uitkering alsnog zal eindigen. HR 19 april 2002, NJ 2002, 315, rov. 3.2 herhaalt dit onder verwijzing naar eerdere jurisprudentie.

Diverse en diverse andere zaken worden slechts aangestipt; zij roepen geen verbazing op: HR 31 mei 2002, NJ 2002, 470 m.nt. JdB (een complexe zaak over vervangende toestemming voor erkenning van een kind door de biologische vader, en de betekenis daarvan voor tussentijdse erkenning door een ander), HR 18 oktober 2002, RvdW 2002, 163 (over de stelplicht en bewijslast bij kinderontvoering), HR 11 januari 2002, NJ 2002, 463 (over de machtigingsprocedure bij onderbewindstelling). De uitspraak Gemeenschappelijk Hof Nederlandse Antillen en Aruba 21 december 2001, NJ 2002, 382, rov. 2.8-2.9 verdient nog apart

vermelding: in deze zaak werd de erkenning van een buitenlandse gezagsbeslissing afhankelijk gesteld van wat het belang van het kind op dat moment vergt. Kennelijk moet dit zo worden gelezen dat – analoog aan een executiegeschil – de executierechter bij de beoordeling van de gevraagde tenuitvoerlegging moet bezien of er geen (nieuwe) feiten en omstandigheden zijn opgekomen waar de buitenlandse rechter geen rekening mee had gehouden.

Een bevredigend oordeel is Rb. Utrecht 11 april 2001, NJ 2002, 277, rov. 3, inhoudende dat de ontkenning van het vaderschap door de moeder namens een zeventienjarig kind niet mag geschieden buiten medeweten van het kind; de moeder moet ook materieel als vertegenwoordiger van het kind kunnen gelden.

GEZAG VAN GEWIJZDE (ZIE UITSPRAAK)

HOGER BEROEP (ZIE RECHTSMIDDELEN)

HUURPROCESRECHT

HvJEG 27 januari 2002, NJ 2002, 445 (Dansommer/Götz) m.nt. PV, rov. 21-37 leert dat art. 16, lid 1, sub a, EEX van toepassing is op de vordering wegens schade door de particuliere huurder aan een woning, ook wanneer de vordering is ingesteld door de gesubrogeerde reisorganisatie. Dat laatste maakt het dus geen gemengde overeenkomst; het

forum rei sitae blijft bevoegd te oordelen over de huurovereenkomst.

Art. 7A:1635a BW biedt de mogelijkheid voor de gewezen (bedrijfs)huurder om van zijn voormalig verhuurder een vergoeding te vorderen, als laatstgenoemde voordeel geniet ten gevolge van het feit dat het verhuurde na opzegging wordt gebezigd voor de uitoefening van een bedrijf, gelijksoortig aan het door de gewezen huurder aldaar uitgeoefende bedrijf. Deze zogenaamde goodwillbepaling brengt mee dat de vordering afzonderlijk, dus na beëindiging van de huur, moet worden ingesteld, en dus niet bij wege van reconventionele vordering in de beëindigingsprocedure zélf aan de orde kan worden gesteld, aldus HR 12 juli 2002, NJ 2002, 457 (Co-op/Vomar) m.nt. PAS, rov. 3.5.2.

Een interessante vraag roepen de tegenstrijdige uitspraken van Ktr. Amsterdam 3 augustus 2001, Prg. 5825 en Ktr. Arnhem 2 oktober 2001, Prg. 5826 m.nt. Abas op: als een verzoek tot aanpassing van de huur bij de huurcommissie niet-ontvankelijk is verklaard wegens te late betaling van de leges, is men dan met een identiek verzoek vervolgens wel of niet ontvankelijk bij de sector kanton? Blijkbaar hangt het er vooralsnog van af in welk kanton men verkeert (Arnhem ja, Amsterdam nee).

Gelet op de hoofdregel van art. 150 Rv mag het geen verwondering wekken dat ingevolge HR 13 september 2002, JOL 2002, 452 de bewijslast van onderverhuur rust op de verhuurder.

INCIDENTEN

cautio judicatum solvi

Niet over het hoofd moet worden gezien dat men, indien dit niet door een verdrag is uitgesloten, bij een buitenlandse wederpartij om zekerheidstelling voor de proceskosten kan vragen: de cautio judicatum solvi (art. 224 Rv, 152 Rv-oud). Overigens sluiten de meeste executieverdragen dit uit. Zie voor een voorbeeld waar de cautio werd toegewezen Hof Den Haag 4 oktober 2001, NJ 2002, 87.

vrijwaring

Over de plaats en betekenis van de vrijwaringsprocedure is duidelijk HR 13 december 2002, *JOL* 2002, 684, rov. 3.5, waar de Hoge Raad overweegt dat “de hoofdzaak en de vrijwaringszaak twee zelfstandige procedures vormen en de hoofdzaak speelt tussen andere procespartijen dan de vrijwaringsprocedure. Hetgeen in de hoofdzaak vaststaat, kan derhalve niet zonder meer in de vrijwaringszaak als vaststaand worden aangenomen”. Hieruit volgt dat de rechter in de vrijwaringsprocedure een partij niet mag veroordelen in de kosten van de hoofdprocedure (rov. 3.6).

Omdat de vrijwaring vóór alle wren moet worden ingeroepen (art. 210 Rv) kan deze uiteraard niet pas in de schadestaatprocedure (die immers niet losstaat van de hoofdzaak) worden ingeroepen, aldus ook Hof Amsterdam 28 oktober 1999, *NJ* 2002, 303, rov. 3.4-3.6.

Over vrijwaring en het EEX gaat HR 20 september 2002, *RvdW* 2002, 141 (*Siplast/Delbouw*), rov. 3.3 en 3.4: ingevolge art. 6, lid 2, laatste zin EEX heeft de rechter geen bevoegdheid om een geschil in vrijwaring te beslechten indien er sprake is geweest van misbruik van recht (als de procedure enkel dient om de wederpartij van de normaal bevoegde rechter af te houden, hetgeen in casu overigens niet het geval was).

wraking

Het incident van wraking wordt niet lichtvaardig opgenomen, zo blijkt weer uit Hof Den Bosch 12 en 11 juli 2002, *NJ* 2002, 442 en 443, waar de wrakingskamer werd gewraakt op identieke gronden als de eerdere wraking van de rechter zelf. Toen de wrakingskamer zelf over dit verzoek besliste, en prompt nogmaals gewraakt werd, oordeelde een volledig nieuwe Kamer hierover. Dat de wrakingskamer zelf over het verzoek tot haar eigen wraking besliste was weliswaar in het algemeen niet juist, maar kon in dit geval – gelet op het identiek zijn van de wrakingsgronden – toch door de beugel. Wraking op identieke gronden als een eerdere wraking kan immers in beginsel niet sla-

gen, nu de vrees voor partijdigheid gebaseerd moet zijn op concrete feiten en omstandigheden, die doorgaans betrekking zullen hebben op de specifieke persoon van de desbetreffende rechter(s). De slotsom is dat zes raadsheren zich hebben moeten buigen over een bij voorbaat kansloos verzoek.

tussenkomst

In rechte tellen de juridische verhoudingen, daar kan de economische werkelijkheid niet aan afdoen, zo blijkt weer uit Hof Den Haag 19 december 2001, *NJ* 2002, 306 (*Moor/gemeente Den Haag*), rov. 3. Daar waren de juridisch eigenaar, de economisch eigenaar, en de feitelijk huurder in het (ont-ruimings)geding betrokken, maar moest toch ook nog de (juridisch) erfpachter ex art. 5:95 BW worden opgeroepen.

KORT GEDING

Dat een uitspraak in kort geding een voorlopig oordeel is in afwachting van de bodemprocedure, verliest men soms uit het oog. De verhouding is nog eens duidelijk neergezet in HR 31 mei 2002, *RvdW* 2002, 93 (*K/Aegon*), rov. 3.5.3: het hof had niet onbegrijpelijk geoordeeld dat voorshands niet aannemelijk was gemaakt dat onrechtmatig was gehandeld. Een verdergaand onderzoek hoorde in de (destijds reeds aanhangige en in een vergevorderd stadium verkerende bodemprocedure) thuis.

Over spoedeisend belang overweegt HR 29 november 2002, *RvdW* 2002, 198 (*gemeente Groningen/Reilman*), rov. 3.4: de beoordeling van het spoedeisend belang moet geschieden aan de hand van een afweging van de belangen van partijen ten tijde van de uitspraak. Stilzitten van de eisende partij en de omstandigheid dat een complexe rechtsvraag aan de orde is, kunnen relevant zijn maar leiden op zichzelf niet tot het ontbreken van spoedeisend belang, en evenmin tot strijd met een goede procesorde. Evenmin kan zonder meer worden tegengeworpen dat men een bodemprocedure had kunnen instellen.

De beoordeling in hoger beroep is een apart probleem, aangezien dan strijden de wens

om ex-tunc de juistheid van het bestreden vonnis te beoordelen (wat van belang is voor het oordeel of destijds een bevel terecht was gegeven of afgewezen), en de eis dat bezien wordt of een voorziening ex-nunc nog steeds gewenst is en spoedeisend belang heeft. Dat het hof niet verplicht is om beide beoordelingen te geven, bleek reeds uit het arrest HR 22 januari 1999, *NJ* 1999, 381 (*Meccano/Remco Toys*) m.nt. DWFV, waar slechts ex-nunc was geoordeeld over het in hoger beroep aanwezige spoedeisend belang. Uit HR 30 juni 2000, *NJ* 2001, 389 bleek dat als de vraag voorligt of de gevraagde voorzieningen in hoger beroep voor toewijzing in aanmerking komen, dan ook deze ex-nunc beoordeling van het spoedeisend belang mede moeten worden gegeven. Blijkens HR 31 mei 2002, *RvdW* 2002, 94 (*Telfort/Scaramea*), rov. 3.4 geldt daarbij de nuancering dat uit het processueel debat kan blijken dat het hoger beroep is beperkt tot de eerstgenoemde vraag, of het bestreden vonnis juist was geweest. In dat geval behoeft het ten tijde van het hoger beroep ontbreken van spoedeisend belang er (uiteraard) niet aan in de weg te staan dat het in eerste aanleg gewezen vonnis juist is. Hoewel ieder van deze arresten op zichzelf formeel aanvaardbaar kan worden genoemd (al is Meccano/Remco Toys op het oog moeilijk te accepteren), zou het wenselijk zijn als er dogmatisch dan wel wetgevend over een duidelijker en praktischer regeling wordt nagedacht. Bij gebreke daarvan zullen partijen zeer goed moeten nadenken wat zij in het hoger beroep aan de orde stellen: de juistheid van het bestreden vonnis en/of het thans aanwezige belang bij de gevraagde voorziening.

Ondanks een poging in cassatie tot verdere nuancering heeft de Hoge Raad bij arrest van 14 juni 2002, *NJ* 2002, 395 (*Arbvo/Poelman q.q.*), rov. 3.4-3.6, vastgehouden aan de bekende voorwaarden voor toewijzing in kort geding van een voorschot op een geldvordering.

Twee oordelen over kort geding en hoger beroep: Vzng. Rb. Haarlem 24 juni 2002, *KG* 2002, 181 verklaarde zich bevoegd han-

gende de appèltermijn te oordelen over de schorsing van een kort-gedinguitspraak, ondanks art. 351 Rv: er was immers nog geen hoger beroep ingesteld, zodat niet de appèlrechter de schorsing kon uitspreken. Vzng. Rb. Utrecht 9 juli 2002, KGK 1642 (KG 2002, afl. 35) wees ondanks een lopend hoger beroep de verzochte uitvoerbaarverklaring bij voorraad van de voorziening a quo toe: hoewel art. 234 Rv, 53 Rv-oud juist daarvoor is geschreven, was de rechter van oordeel dat het oordeel van de appèlrechter te lang op zich zou laten wachten.

In het cassatieberoep over een kort geding tegen de Navo-acties in Kosovo overweegt de Hoge Raad bij arrest van 29 november 2002, JOL 2002, 643, rov. 3.3 dat de rechter in dergelijke gevallen, die betrekking hebben op het overheidsbeleid inzake buitenlandse politiek en defensie, dat in sterke mate afhangt van concrete politieke afwegingen, de burgerlijke rechter, zeker indien het gaat om een kort geding, “een grote mate van terughoudendheid aan de dag zal moeten leggen bij de beoordeling van vorderingen die ertoe strekken handelingen ter uitvoering van politieke besluitvorming op het gebied van buitenlands beleid en defensie als onrechtmatig en derhalve als verboden aan te merken. Het is immers niet aan de burgerlijke rechter om deze politieke afwegingen te maken”.

In het feuilleton van de ‘Route 66’-zaak, waar het draaide om art. 50 lid 6 TRIPS-verdrag, in het bijzonder om de vraag of de rechter ambtshalve een termijn voor het aanhangig maken van de hoofdzaak moet geven (antwoord: ja), heeft de Hoge Raad inmiddels conform de uitkomst van de prejudiciële procedure opnieuw arrest gewezen op 19 april 2002, NJ 2002, 298 (Schieving/Groeneveld), rov. 2, en daarbij de zaak zelf afgedaan door een termijn van drie maanden te stellen voor het aanhangig maken van de hoofdzaak.

Voor de bevoegdheid inzake een incasso-kortgeding met internationale aspecten, zie onderdeel Competentie.

Afsluitend is vermeldenswaardig Vzng. Rb. Leeuwarden 28 augustus 2002, KG 2002, 248, waar de voorzieningenrechter als ‘dorpsoudste’ een schets geeft van de zijns inziens wenselijke oplossing, en tot slot zijn diensten aanbiedt voor een eventueel aanvullende ‘arbitrage’ ex art. 43 RO-oud, art. 96 Rv.

KOSTEN

vast recht

Het vast recht moet op formele wijze worden vastgesteld, zo blijkt uit diverse uitspraken.

Het vorderen van schadevergoeding nader op te maken bij staat is een wijze om voorshands betaling van een hoog vast recht te vermijden. De griffier mag dan niet ‘door de vordering heen kijken’ om een reëel vast recht vast te stellen; hij dient zich aan de formele vordering te houden. Ingeval de rechter evenwel aanstonds de schade begroot, zal ingevolge art. 2 lid 5 WBTZ alsnog het reële vast recht worden geheven, aldus legt de HR 27 september 2002, NJ 2002, 533 nog eens uit.

Het Hof Arnhem 1 november 2001, NJ 2002, 49, rov. 3.3 heeft geoordeeld dat in een schuldsaneringsprocedure in hoger beroep, anders dan in eerste aanleg, conform de hoofdregel wél griffierecht verschuldigd is. In hoger beroep is immers ook, anders dan in eerste aanleg, procureurstelling verplicht.

In Rb. Rotterdam 5 maart 2002, NJ 2002, 309, rov. 6 is het verzet tegen heffing van vast recht gegrond verklaard: het kort geding is immers ingetrokken vóór de behandeling, dus is de dagvaarding nooit uitgeroepen. Dat inmiddels de griffie veel werkzaamheden heeft moeten verrichten, kan niet leiden tot een ander oordeel.

proceskosten

Hoewel de verliezer meestal betaalt, kan de proceskostenveroordeling ook ten laste van de winnaar komen: zo is in Rb. Den Haag 22 mei 2002, NJ 2002, 588 de vordering weliswaar afgewezen, maar werd de gedaagde toch in de kosten veroordeeld omdat de procedure naar aanleiding van haar uitlatingen was aangespannen.

Het liquidatietarief wordt steevast als uitgangspunt genomen voor de kostenveroordeling. Een poging om de rechter tot afwijking te verleiden werd verworpen in Hof Den Haag 25 september 2002, NJkort 2002, 81. De aangevoerde omstandigheden (waaronder de bewerkelijkheid van de zaak, het oordeel van de rechtbank, het relatief geringe financiële belang in verhouding tot de aanzienlijke kosten verbonden aan een langdurige en belastende procedure in twee instanties en het feit dat eiser zonder rechtsbijstandsverzekering procedeerde) waren naar het oordeel van het hof niet van dien aard dat volledige vergoeding van de advocaatkosten uit billijkheidsoogpunt geboden is. Daarbij neemt het hof in aanmerking dat het verweer van gedaagde niet van elke grond ontbloot is en dat de vordering van eiser niet geheel was toegewezen.

Een zaak over de vergoeding van proceskosten in een medische tuchtrechtszaak betrof HR 8 februari 2002, NJ 2002, 242 (R/Inspecteurs Gezondheidszorg), rov. 3.4. De regeling is inmiddels vervallen (thans worden de proceskosten in het geheel niet vergoed), maar voor eventuele analoge gevallen in andere regelingen is wellicht zinvol te vermelden dat de Hoge Raad casseerde omdat het Hof de kosten op basis van het liquidatietarief had vastgesteld, terwijl dit volgens de dubbele redelijkheidstoets had gemoeten.

buitengerechtelijke kosten

Diverse uitspraken gaan over buitengerechtelijke kosten. Instructief is de conclusie voor HR 20 december 2002, Co1/159, www.jwb.nl, Jurisprudentie @ctueel 2002-483, waar A-G Huydecoper verdedigt dat de rechter bij de begroting een grote mate van vrijheid heeft waaraan slechts beperkte motiveringseisen kunnen worden gesteld. De Hoge Raad verwerpt onder toepassing van art. 81 RO.

Het Hof Leeuwarden 27 februari 2002, NJkort 2002, 21, matigt buitengerechtelijke – contractueel verschuldigde – incassokosten. Een sommatie behoort tot voorbereiding van de gedingstukken en geeft dus geen aanlei-

ding tot buitengerechtelijke kosten: Ktr. Eindhoven 21 maart 2002, Prg 5864.

MISBRUIK VAN PROCESRECHT

Zie algemeen: B.T.M. van der Wiel, BW-krant Jaarboek 2002, pp. 27-42; D.J. van der Kwaak, WPNR (2002) 6500.

Onder verwijzing naar HR 16 december 1994, NJ 1995, 213 (Kloes/Fransman) oordeelde de Vzng. Rb. Utrecht 5 juli 2002, KG 2002, 215 dat het instellen van een tweede kort geding op exact dezelfde gronden

(nadat tegen de uitspraak in het eerste geding geen hoger beroep was ingesteld) neerkomt op misbruik van procesrecht. Dat de beoordeling in hoge mate afhangt van de bijzonderheden van het geval, blijkt uit Vzng. Rb. Den Haag 22 augustus 2002, KG 2002, 265; het derde kort geding over een voorschot op schadevergoeding is in casu geen misbruik van procesrecht. In het eerste geding was de zaak onvoldoende onderbouwd; nadat een voorlopig deskundigenbericht was uitgebracht werd in de tweede zaak het standpunt gegrond verklaard maar een voorschot afgewezen omdat de omvang van de schade onduidelijk was. Nu in het derde kort geding nieuwe gronden waren aangevoerd en de omvang van de schade nader was geconcretiseerd, vormde dit geen misbruik van procesrecht. Wel weigerde de voorzieningenrechter opnieuw de reeds in het tweede geding verworpen verweren te behandelen, nu daar geen nieuwe feiten of gezichtspunten over waren aangevoerd.

Wat men moet doen als de wederpartij zich niet laat ontmoedigen, blijkt uit Rb. Almelo 14 augustus 2002, NJ 2002, 491: men vraagt een verbod om juridische procedures omtrent zekere geschillen tegen zekere partijen te beginnen. Hoewel men uiteraard moet oppassen dat het recht op toegang tot de rechter hiermee niet in het gedrang komt, lijkt een verbod in het in die zaak omschreven geval alleszins op zijn plaats; de omschrijving in het dictum is ook voldoende bepaald.

Ook een bezwaarschriftprocedure kan worden misbruikt, al zal dat meestal moeilijk zijn aan te tonen. Bij Ktr. Enschede 22 oktober 2002, Prg. 5956 was dit gelukt: gedaagde had oneigenlijk gebruikgemaakt van de bezwaarschriftprocedure om de verlening van de bouwvergunning te vertragen. Dit leidde tot aansprakelijkheid voor vertragingsschade. De analoge vordering tegen de gemachtigde werd afgewezen: "Wanneer aan vertegenwoordigers discutabele standpunten van hun cliënten zo gemakkelijk persoonlijk zouden kunnen worden verweten als door eiser bepleit, zouden zijn gemachtigde en diens vakgenoten welhaast iedere week in de beklagdenbank staan".

Betwistbaar is Pres. Rb. Arnhem 19 december 2001, KG 2002, 19: omdat de ontruiming was gestoeld op wangedrag (alcoholverslaving en bemoeilijking renovatie), maar bij het executiegeschil werd verwezen naar slecht huurderschap (alcoholisme, bedreigingen, asociaal gedrag) werd volgens de President de ontruimingsbevoegdheid voor een ander doel gebruikt dan waarvoor zij was verleend. Daarmee lijkt een meer bestuursrechtelijke/arbeidsrechtelijke denkwijze te worden gehanteerd om een lastige huurder een onverdiende tweede kans te geven.

ONBEVOEGDHEID (ZIE COMPETENTIE)

PARTIJEN

rechtsopvolging en staatverandering

Met rechtsopvolging en staatverandering is het altijd oppassen geblazen, zie

Advocatenblad 2001-1, pp. 28-29. Klassiek is het geval van de in eerste aanleg minderjarige, die hangende de instantie of de appeltermijn meerderjarig wordt. Worden dan toch de wettelijk vertegenwoordigers in het hoger beroep betrokken, dan leidt dat tot een onverbidelijke niet-ontvankelijkverklaring, aldus al HR 5 februari 1971, NJ 1971, 209. In HR 6 december 2002, RvdW 2002, 203 (SSO/Van der Schalk) werd het nog eens geprobeerd, maar de Hoge Raad denkt er bijna 32 jaar later niet anders over. Alleen als de appellant niet wist en ook redelijkerwijs niet kon weten van de (inmiddels) meerderjarigheid, dan mag de fout worden hersteld; staat de geboortedatum in de stukken, dan is dat niet het geval. Ook over ontvankelijkheid in hoger beroep gaat HR 13 december 2002, JOL 2002, 685: de vennoten van een v.o.f. zijn ontvankelijk in hun hoger beroep tegen een veroordeling van de v.o.f., ook al is deze niet zelf in beroep gekomen.

collectieve actie

In HR 14 juni 2002, RvdW 2002, 99 (NVV c.s./Staat) werd verdedigd dat art. 3:305a lid 5 BW – de mogelijkheid van verzet van een individu tegen de werking van een uitspraak die bedoeld is ook zijn belangen te beschermen – niet voor toewijzing in aanmerking komt als ingevolge die uitspraak een wet in formele zin buiten toepassing moet blijven; nee, aldus de Hoge Raad in rov. 4.1, want een dergelijke uitspraak geeft slechts rechten aan de partijen die haar hebben verkregen, zij het dat derden kunnen profiteren van het praktische gevolg, gelegen in de verwachting dat de uitspraak zou kunnen worden herhaald.

PLEIDOOI

Pleiten vormde in *Advocatenblad* 2002-23 het voorwerp van de special, met op pp. 1025-1026 aandacht voor het recht op pleidooi. Waar in het vorige verslagjaar de gemoederen bezig werden gehouden met HR 5 oktober 2001, NJ 2002, 514 (Verbeek/SCH) m.nt. DA, rov. 3.3.2, werd het vrijwel onbepaalde recht op pleidooi nog eens herhaald in HR 15 november 2002, RvdW 2002, 185 (ANP/Spruijt), rov. 3.2.1. De vraag is of beide arresten met de inmiddels veranderde posi-

tie van de comparitie nog onverkorte gelding hebben. Overigens weigerde de Haagse rechtbank bij vonnis van 16 april 2002, *NJkort* 2002, 29 pleidooi na een tussenvonnissen, omdat in de toelichting op het pleidooiverzoek werd aangegeven dat dat enkel bedoeld was om onwelgevallige eindbeslissingen in het tussenvonnissen – waarvan de rechtbank in het verdere verloop van de instantie in beginsel niet mag terugkomen – te bestrijden. In Hof Den Bosch 7 november 2002, *NJkort* 2002, 86, rov. 4.5 werd in een op verzoek van beide partijen (!) uitgesproken obiter dictum de nadere beslissing van de rolrechter van de rechtbank te Maastricht om bij gebreke van – als gevolg van een misverstand – tijdige inzending van het procesdossier het aanvankelijk bepaalde pleidooi als nog (onherroepelijk) te weigeren geheld, maar gezien art. 337 lid 2 Rv strandde het appèl wel op een niet-ontvankelijkverklaring. Spectaculair is Rb. Amsterdam 24 april 2002, *NJkort* 2002, 45, waarin de rechtbank de partij die verzuimd had voor antwoord te concluderen niet slechts pleidooi toestond, maar ook (alsnog) de gelegenheid voor conclusie van antwoord bood. De rechtbank overwoog dat het alternatief zou zijn dat in de schadestaatprocedure en/of in hoger beroep (voor het eerst) te vuur en te zwaard verweer zou worden gevoerd, waarmee ook eiser slechter af zou zijn. Nog een laatste opmerking over pleidooi: HR 21 juni 2002, *NJ* 2002, 402 (K/Staat), rov. 3.3.2 sanctioneerde het gegeven dat het Hof betekenis had toegekend aan de verklaring van een ten pleidooie gehoorde ‘informant’. Betoogd werd dat art. 144 lid 2 Rv-oud – min of meer teruggekeerd in art. 22 Rv – slechts toestond dat aan partijen of hun advocaten om opheldering werd gevraagd, maar daar wilde de Hoge Raad niet van weten.

PROCESKOSTEN (ZIE KOSTEN)

RECHTSMIDDELEN

Hoger beroep

appellabiliteit

Bepalend voor de vraag of een (kantonrechter)vonnissen appellabel is – tegenwoordig ligt

de grens in art. 332 lid 1 Rv op euro 1.750 – is de waarde van de vordering waarover de rechter diende te oordelen, aldus HR 19 april 2002, *NJ* 2002, 299 (Geboers/Gemeente Asten), rov. 3.3; de rechtbank had ten onrechte ook rekening gehouden met het wél betaalde en dus niet gevorderde gedeelte van een nota betrekkelijk een erfpachtcanon. Het verschil tussen een eindbeslissing en een gedeeltelijk eindvonnissen, ofwel deelvonnissen, blijft lastig, reden waarom Hof Arnhem 2 oktober 2001, *NJ* 2002, 112 zich genoodzaakt zag cursus te geven op dit punt; zie ook *Advocatenblad* 2002-11, pp. 478-479. Die zou besteed zijn aan het Bossche Hof, dat één en ander blijktens HR 12 juli 2002, *NJ* 2002, 532, rov. 3.2 had miskend.

Rechtsmiddelenverboden kunnen in enkele gevallen worden doorbroken. Als bij een herstelbeschikking – tegenwoordig geregeld in art. 31 Rv – het beginsel van hoor en wederhoor niet in acht is genomen doordat een (weder)partij niet de gelegenheid is geboden zich over het herstelverzoek uit te laten, dan opent dat een appèlmogelijkheid, aldus terecht Rb. Arnhem 22 oktober 2001, *NJ* 2002, 134, rov. 3; vernietiging volgde, omdat bovendien niet van een kennelijke schrijff- of rekenfout sprake was. In Hof Den Haag 13 december 2001, *NJ* 2002, 290 had de rechtbank een verzoekschrift ten onrechte als een verzoek tot het gelasten van een voorlopig deskundigenbericht opgevat, zodat zij buiten het toepassingsgebied van art. 227 Rv-oud – nu: art. 202 Rv – was getreden en haar beslissing in weerwil van art. 229 lid 2 Rv-oud – nu: art. 204 lid 2 Rv – toch appellabel was.

In Hof Den Bosch 27 februari 2001, *NJ* 2002, 133, rov. 4.2 werd in lijn met bestendige jurisprudentie van de Hoge Raad geoordeeld dat de appèlmogelijkheid tegen een tussenvonnissen ook de mogelijkheid van appèl tegen een eerder tussenvonnissen opent, waarbij dat op de voet van art. 337 lid 2 Rv-oud was uitgesloten. De uitspraak behoudt onzes inziens haar waarde onder het huidig recht, in die zin dat gebruikmaking door de rechter van zijn bevoegdheid ex art. 337 lid 2 Rv om hoger beroep tegen een tussenvonnissen open te

stellen, ook de mogelijkheid van hoger beroep tegen (een) eerder(e) tussenvonnissen opent, waarbij van die bevoegdheid geen gebruik is gemaakt. Als eenmaal hoger beroep van een tussenvonnissen is ingesteld, dan zal diezelfde partij dat niet ten tweede male kunnen doen, ook niet als de Hoge Raad met nieuwe gezichtspunten komt, aldus Hof Den Bosch 11 december 2001, *NJ* 2002, 511.

devolutieve werking

De devolutieve (afwentelende) werking van het hoger beroep brengt onder meer mee dat bij gegrondbevinding van één of meer grieven van de appellant de appèlrechter opnieuw heeft te beslissen over de in eerste aanleg berechte vordering, voorzover deze in hoger beroep is gehandhaafd. Dat brengt mee dat ook zonder incidenteel appèl in eerste aanleg buiten behandeling gebleven of zelfs verworpen verweren alsnog of opnieuw moeten worden onderzocht. Dat die regel lastig blijft, blijkt wel uit de vele uitspraken van de Hoge Raad, waarin werd geoordeeld dat de appèlrechter deze devolutieve werking had miskend; over deze verslagperiode waren dat HR 13 april 2001, *NJ* 2002, 391 (Moes c.s./Muijlaert) m.nt. HJS, rov. 3.5, HR 8 maart 2002, *JOL* 2002, 158, HR 24 mei 2002, *JOL* 2002, 290, HR 12 juli 2002, RvdW 2002, 123 (Rabobank/mr. Knol q.q.), rov. 3.4 en HR 1 november 2002, RvdW 2002, 177 (Sunmaster/Turenhout), rov. 3.4.

grenzen van de rechtsstrijd in appèl

Partijen bepalen nog steeds – door het grievenstelsel – de grenzen van de rechtsstrijd in hoger beroep in burgerlijke zaken en niet de appèlrechter. Toch is het kennelijk verleidelijk de lijdelijke positie te verlaten, getuige HR 22 februari 2002, *JOL* 2002, 123 en HR 29 maart 2002, *JOL* 2002, 187, waarin de appèlrechter zich buiten de piste had begeven.

ontvankelijkheid/taak rechter in appèl

Te veel of juist te weinig eigen initiatief van de appèlrechter is ook in ander verband niet goed, naar blijkt uit HR 31 mei 2002, RvdW 2002, 88 (Sabai/gemeente Rotterdam), rov. 3.2-3.3; het hof dacht dat Sabai niet tijdig

beroep bij de rechtbank had ingesteld van een beslissing van de gemeente en verklaarde hem alsnog in dat beroep niet-ontvankelijk, hoewel dit door de gemeente in geen van beide instanties was aangevoerd. Nader onderzoek in cassatie, via de A-G, leerde dat het beroep wel degelijk tijdig bij de rechtbank was ingesteld, maar na interne doorzending ook nog een later datumstempel had gekregen.

incidenteel appèl

Verraderlijk is een memorie van antwoord, die niet op het voorblad 'tevens memorie van grieven in incidenteel appèl' vermeldt, maar wel incidentele grieven bevat. De appellant die de memorie niet leest, maar de stukken voor arrest fourneert, kan daarmee de mogelijkheid verspelen op die incidentele grieven te reageren, blijkt uit HR 12 april 2002, NJ 2002, 297 (Visser/Kroon), rov. 3.4.2; het hof mocht wel (alsnog) gelegenheid daartoe geven, maar behoefde dat niet te doen.

varia hoger beroep

Bestendige jurisprudentie van de Hoge Raad is dat het hoger beroep er niet slechts toe strekt de uitspraak van de eerste rechter te bestrijden, maar dat het ook kan dienen om eigen gemaakte fouten en vergissingen van een procespartij te herstellen. Het Hof Den Bosch vond evenwel dat een radicale koerswijziging in hoger beroep moest worden toegelicht, omdat van onverenigbare stellingen sprake was; de Hoge Raad vernietigde echter in HR 1 maart 2002, RvdW 2002, 50 (Schneijderberg c.s./Cools), rov. 4.2, omdat van de appellant niet gevergd kan worden dat hij zijn (eerdere) verzuim rechtvaardigt, op straffe van terzijdestelling van zijn nieuwe stelling in strijd met een goede procesorde. Anders ligt dat als van een gedekt verweer – art. 348 Rv – sprake is; zo verhoudt het verweer in eerste aanleg dat de uit een overeenkomst voortvloeiende betalingsverplichting geheel is nagekomen zich niet met de stelling in hoger beroep, dat tussen partijen nimmer een contractuele relatie heeft bestaan, aldus Hof Arnhem 27 augustus 2002, NJ 2002, 522, rov. 5.4.

Na vernietiging van een eindvonnis moet de appèlrechter de zaak in beginsel aan zich houden, aldus HR 16 april 1993, NJ 1993, 654 (Van der Belt/De Open Ankh) m.nt. HER onder 655, rov. 3.2, tenzij de rechter in eerste aanleg zich onbevoegd heeft geacht wegens het ontbreken van rechtsmacht, wegens een arbitragebeding of wegens het onderwerp van het geschil. Buiten deze kolom van absolute bevoegdheid ziet Hof Den Bosch 18 september 2001, NJ 2002, 523, rov. 4.3 echter ook een uitzondering als de rechter in eerste aanleg ten onrechte eiser een bestuursrechtelijke rechtsgang had toegedacht.

Cassatie

motiveringsklacht

Een motiveringsklacht die verwijst naar stellingen in de stukken van het geding waarvan de vindplaats niet nader is aangeduid, kan stuklopen op de eisen die art. 407 lid 2 Rv aan het middel stelt, zo blijkt uit HR 11 januari 2002, NJ 2002, 82 (General Accident/gemeente Bergen), rov. 3.4. Door het oog van de naald kroop eiser tot cassatie in HR 8 november 2002, RvdW 2002, 187, (vermoedelijk) omdat de A-G in zijn conclusie (noot 7) liet weten de stellingen in het niet erg omvangrijke procesdossier terug te hebben kunnen vinden.

ontvankelijkheid

Geen belang bij een cassatieberoep bestaat wanneer partijen inmiddels een regeling hebben getroffen die geheel in de plaats treedt van de bestreden uitspraak en ook over de in die uitspraak niet-uitgesproken kostenveroordeling niet wordt geklaagd; HR 26 april 2002, NJ 2002, 324, rov. 4.2. Art. 419 Rv – dat bepaalt dat de feitelijke grondslag van de middelen alleen in de bestreden uitspraak en de gedingstukken kan worden gevonden – is dan niet van toepassing, omdat het gaat om de vraag of ontwikkelingen die zich na de bestreden uitspraak hebben voorgedaan aan ontvankelijkheid van het beroep in de weg staan. Cassatieberoep kan niet worden ingesteld tegen een medegeïntimeerde in de vorige instantie, aldus HR 9 augustus 2002, NJ 2002, 472 (Bonoparti c.s./Nemerlaer c.s.), rov. 3; zie ook

HR 12 juli 2002, JOL 2002, 419.

Cassatieberoep kan gezien art. 399 Rv ook niet worden ingesteld naar aanleiding van een voorlopig oordeel van de appèlrechter, aldus HR 8 maart 2002, JOL 2002, 161. Tussentijds cassatieberoep van na 1 januari 2002 gewezen tussenbeslissingen staat ingevolge art. 401a lid 2 Rv (op grond van art. 426 lid 4 Rv ook voor de verzoekschriftprocedure van toepassing) slechts open als de rechter dat uitdrukkelijk toestaat, als een voorlopige voorziening is toegewezen of geweigerd of als – het is nauwelijks denkbaar – het hof zich onbevoegd verklaart en de zaak naar de rechtbank verwijst. Voor een verzoeker tot cassatie was dat nog wennen blijkens HR 6 december 2002, RvdW 2002, 199 (R/LBIO), rov. 3.4, nu deze cassatieberoep had ingesteld van een loepzuivere tussenbeschikking van 15 januari 2002 en daarin terecht niet-ontvankelijk werd verklaard.

geding na verwijzing

Na verwijzing door de Hoge Raad dient de rechter naar wie het geding wordt verwezen, dit nader te behandelen en te beslissen met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad (art. 424 Rv), en daarbij dient hij uit te gaan van de in cassatie niet of tevergeefs bestreden beslissingen van de rechter wiens uitspraak is vernietigd, aldus HR 3 mei 2002, RvdW 2002, 79 (GTI/Kluppel), rov. 3.2. Zie verder over de (beperkte) vrijheid na cassatie en verwijzing HR 19 april 2002, JOL 2002, 245 en HR 3 mei 2002, RvdW 2002, 78 (Steenkorrel/Öztürk), rov. 4.3.

Verzet

Art. 335 lid 1 Rv – per 1 januari 2002 ongewijzigd – geeft een onduidelijke regel: van een verstekvonnis kan de defaillant geen hoger beroep (maar verzet) instellen, tenzij de oorspronkelijke eiser zelf appelleert, dan moet de weg van incidenteel appèl worden gekozen. Maar wat nu als gelijktijdig verzet en hoger beroep tegen het verstekvonnis worden ingesteld? Die het eerst komt, het eerst maalt, vond Vzng. Rb. Middelburg 1 mei 2002, NJ 2002, 525, rov. 4.2 en liet onderzoeken welk exploit de betreffende dag het eerst was uitgebracht. Dat kon niet

meer worden achterhaald en dan gaat het appel voor, aldus diezelfde voorzieningen-rechter op 14 augustus 2002, NJ 2002, 526, rov. 2.3.

Herroeping

Aan het nieuwe (buitengewone) rechtsmiddel van herroeping, voorheen request-civiel, hoeft niet echt te worden gewend, omdat er weinig is veranderd, wel veel opgeschoond. Van alle tijden is Ktr. Lelystad 9 oktober 2002, NJ 2002, 594, waarin werd beslist dat het (eigen) verzuim om een bepaald stuk in het geding te brengen geen grond voor herroeping vormt, ook niet als het vonnis wegens gering belang niet appel-label is.

SCHADESTAATPROCEDURE

Over de verhouding tussen de hoofd- en de schadestaatprocedure gaat HR 11 januari 2002, RvdW 2002, 15 (Van den Aamele/Buyck), rov. 3.3.4; in de schadestaatprocedure is de rechter gebonden aan het oordeel van de rechter in de hoofdzaak, indien en voorzover over het betrokken punt door die rechter een (bindende) beslissing is gegeven. De kantonrechter had zich in de hoofdzaak in het geheel niet uitgesproken over eventuele matiging van de loonverdering, zodat de rechtbank in de schadestaatprocedure zich op dat punt ten onrechte beperkt achtte.

UITSpraak

gezag van gewijsde

In HR 3 mei 2002, NJ 2002, 393 (Brandao/Joral) m.nt. PvS, rov. 3.6 herhaalt de Hoge Raad na veertig jaar (HR 5 januari 1962, NJ 1962, 141) dat in geval van een procesueel ondeelbare rechtsverhouding de rechter aan zijn uitspraak ook gelding dient te verlenen ten opzichte van een niet in beroep gekomen partij.

bindende eindbeslissing

De zogeheten leer van de bindende eindbeslissing blijkt in de praktijk een bron van problemen te zijn, aldus Hugenholtz/Heemskerck, Hoofdlijnen van Nederlands

Burgerlijk Procesrecht, Den Haag 2002, nr. 116, p. 116, met tal van voorbeelden.

Voorshands is echter geldend recht dat de rechter, behoudens bijzondere omstandigheden die het onaanvaardbaar maken dat hij aan zijn (eerdere) eindbeslissing zou zijn gehouden, niet mag terugkomen van uitdrukkelijk en zonder voorbehoud gegeven beslissingen in een eerder tussenvonnis (HR 14 december 2001, NJ 2002, 57 (Eurofleur/Rolloos), rov. 3.4.1. Hof Amsterdam 16 mei 2002, NJkort 2002, 49, stelde – zorgvuldig aansluitend bij de bij de uitzonderingen van de Hoge Raad behorende formuleringen – een eerder oordeel bij, omdat ter comparitie bleek dat het wat anders lag.

motiveringsplicht

De burgerlijke rechter is niet gebonden aan het oordeel van de tuchtrechter, aldus al HR 15 november 1996, NJ 1997, 151 (NTK c.s./Paardekooper & Hoffman), rov. 3.5. Als zijn oordeel afwijkt, dan moet dat wel behoorlijk worden gemotiveerd, aldus HR 12 juli 2002, RvdW 2002, 122, rov. 3.6.3, in welke zaak het Medisch Tuchtcollege vond dat niet was komen vast te staan dat een operatie niet *lege artis* was verricht; het Hof te Amsterdam, dat met een eigen benadering van de zaak vond dat de arts onrechtmatig had gehandeld, had zijn andersluidende oordeel volgens de Hoge Raad onvoldoende begrijpelijk gemotiveerd.

VERSTEK

Sinds 1 januari 2002 moet op grond van art. 111 lid 2 sub i Rv in alle dagvaardingen in eerste aanleg, dus niet slechts in kantonzaken, worden gewezen op de consequenties van niet-verschijnen, zoals nader omschreven in art. 139 Rv. Vzng. Rb. Almelo 25 januari 2002, KG 2002, 113 verleende, hoewel aan het vereiste niet was voldaan, verstek, omdat de advocaat van eiseressen een overeenkomst van borgtocht in het geding had gebracht, waaruit bleek dat tussen partijen was afgesproken dat gedaagde verstek zou laten gaan en dat deze bekend was met de daaraan verbonden rechtsgevolgen. In Vzng. Rb. Amsterdam 25 april 2002, KG 2002, 127 werd het verstek geweigerd, omdat niet aan art. 111 lid 2 sub i Rv was voldaan en zich verder geen bijzonderheden voordeden. De vraag of de regeling van verstek en verzet ook in de renvooiprocedure analoog kan worden toegepast, werd bevestigend beantwoord door Hof Den Haag 11 september 2001, NJ 2002, 132, rov. 4.2; de schuldeiser met bezwaar tegen een staat van verdeling kwam zo met de schrik vrij, omdat hij abusievelijk op de renvoozitting niet was verschenen en art. 486 lid 3 Rv dan (in beginsel) meebrengt dat hij geacht wordt zijn tegenspraak te hebben laten varen.

VERZOEKSCRIFTPROCEDURE

Streng in de leer was Hof Den Haag in HR 25 januari 2002, NJ 2002, 119, omdat het appel-

lante in haar hoger beroep niet-ontvankelijk had verklaard, nu deze niet vóór de dag van behandeling het oorspronkelijk verzoekschrift had overgelegd, zoals art. 429° lid 2 Rv-oud vereiste. De Hoge Raad oordeelde – rov. 3.4 – echter dat de wet geen consequenties aan het verzuim verbindt en dat er gelegenheid voor herstel had moeten worden geboden. Naar huidig recht is één en ander nog soepeler vormgegeven: art. 34 lid 2 Rv bepaalt dat de rechter ‘nadere aanwijzingen’ kan geven over het tijdstip van overlegging.

WETGEVING

Nieuw rechtsvordering en herziening rechterlijke organisatie

Van de ingrijpende herzieningsoperatie die per 1 januari 2002 in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Wet op de rechterlijke organisatie tot stand is gebracht, is in de vorige aflevering van deze kroniek (*Advocatenblad* 2002-4, p. 161) uitvoerig verslag gedaan.

Brussel I

Op 1 maart 2002 is de Europese Verordening betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke zaken (nr. 44/2001, PbEG L 12) in de plaats getreden van het vertrouwde EEX-verdrag. De verordening vloeit voort uit het artikel 65 EG-verdrag, dat is ingevoerd als gevolg van het Verdrag van Amsterdam. Als gevolg van deze bepaling zijn het internationaal privaatrecht en het internationaal procesrecht tot de regelingsbevoegdheid van de Europese Unie gaan behoren, in wier lidstaten – met uitzondering van Denemarken – de verordening geldt. De Uitvoeringswet EG-executieverordening (28 263), waarvoor op 14 maart 2002

een voorstel bij de Tweede Kamer is ingediend, is nog niet gereed; het voorlopig laatste stuk is de Nota naar aanleiding van het verslag van de minister van Justitie van 25 juni 2002.

Procesreglementen scheidingsprocedure en alimentatieprocedure

Op 14 april 2000 respectievelijk 14 december 2001 zijn door de vergadering van de voorzitters van de familie sectoren van de rechtbanken landelijke modellen voor de procesreglementen scheidingsprocedure respectievelijk alimentatieprocedure vastgesteld, die per 1 januari 2001 respectievelijk 1 april 2002 in werking zijn getreden (*Stcrt.* 2002, 59, pp. 12-15).

Wijziging advocatentucht recht

Op 15 juni 2002 zijn enkele wijzigingen in de Advocatenwet, vastgesteld bij wet van 28 maart 2002 (26 940), *Stb.* 184, in werking getreden. De belangrijkste wijziging is dat een door de Raad van Discipline opgelegde schorsingsmaatregel aanstonds ten uitvoer kan worden gelegd en dat derhalve aan een rechtsmiddel tegen die maatregel geen schorsende werking toekomt.

Wet regels verrekenbedingen

Op 1 september 2002 is de Wet regels verrekenbedingen van 14 maart 2002 (27 554), *Stb.* 152, in werking getreden. Deze wet voorziet in een wettelijke regeling voor de zogenoemde verrekenbedingen in huwelijkse voorwaarden. Eén en ander heeft geleid tot aanpassing van art. 827 Rv.

Nieuw erf- en schenkingsrecht

Op 1 januari 2003 is het nieuwe erfrecht en schenkingsrecht, Wet van 18 april 2002 (27 245), *Stb.* 230, in werking getreden. Deze wet

heeft geleid tot een aantal aanpassingen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, en invoeging van de artt. 676a en 676b Rv.

Nieuwe landelijke roldatum

Sinds 1 januari 2003 geldt er een uniforme roldatum voor alle (19) rechtbanken, sector civiel: woensdag 10.00 uur. Zie *Stcrt.* 2002, 208, p. 28, ook voor overgangsrecht ten aanzien van vóór 29 oktober 2002 uitgebrachte dagvaardingen.

Meer advocaten-generaal Hoge Raad

Per 1 februari 2003 is het maximale aantal advocaten-generaal bij de Hoge Raad uitgebreid van 16 naar 22. Zie de Wet van 31 oktober 2002 (28 322), *Stb.* 45.

Verhoging griffierecht

Per 1 februari 2003 is het griffierecht in bestuursrechtelijke en burgerlijke zaken met 6,35% geïndexeerd, zulks krachtens het Besluit van 14 januari 2003, *Stb.* 20.

Veegwet

Voor de Veegwet burgerlijk procesrecht, met een correctie van de eerste schoonheidsfoutjes in Nieuw Rechtsvordering, is een ambtelijk concept vastgesteld, zie *Advocatenblad* 2002-13, pp. 572-573. Het wetsvoorstel is op 22 november 2002 door de ministerraad goedgekeurd en voor advies bij de Raad van State aanhangig gemaakt, die dat advies op 5 februari 2003 heeft uitgebracht. Het wachten is nu op indiening bij de Tweede Kamer.

LITERATUUR

- Akkermans, A.J., *De 'omkeringsregel' bij het bewijs van causaal verband*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002.
- Hendrikse, M.L. en A.W. Jongbloed (red.), *Het vernieuwde procesrecht praktisch belicht: een eerste houvast voor de praktijk*, Deventer: Kluwer 2002.
- Hugenholtz, W. en W.H. Heemskerk (bew. door), *Hoofdpijnen van Nederlands burgerlijk procesrecht*, 20e druk, Den Haag: Elsevier 2002.
- Jongbloed, A.W., *Samen sterk: over het optreden in rechte door groeperingen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002.
- Kropholler, J., *Europäisches Zivilproceßrecht: Kommentar zum EuGVO und Lugano-Übereinkommen*, 7e herz. druk, Heidelberg: Verlag Recht und Wirtschaft 2002.
- Lemaire, H.F.G. en P. Vlas (red.), *Met recht verkregen: bundel opstellen aangeboden aan mr. Ingrid S. Joppe*, Deventer: Kluwer 2002.
- Meijknecht, P.A.M., *Infrastructuur en hoofdbeginselen van burgerlijk procesrecht*, Deventer: Kluwer 2002.
- Mierlo, A.I.M. van en F.M. Bart (met medew. van), *Parlementaire geschiedenis herziening van het burgerlijk procesrecht voor burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg: wetsvoorstel 26 855 en gedeelten uit de wetsvoorstellen 27 748 (Uitvoeringswet EG-betekenningsverordening), 27 824 (Aanpassingswetgeving): parlementaire stukken systematisch gerangschikt en van noten voorzien*, Deventer: Kluwer 2002.
- Mierlo, A.I.M. van en F.M. Bart (met medew. van), *Parlementaire geschiedenis herziening van de Wet op de rechterlijke organisatie, Wetsvoorstel 27 181 en 27 182 en gedeelten uit 27 878: parlementaire stukken systematisch gerangschikt en van noten voorzien*, Deventer: Kluwer 2002.
- Mierlo, A.I.M. van en M.M.L. Harreman, *Tekst Boek 1 Rv: Wet op de rechterlijke organisatie nieuw*, 4e druk, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002.
- Nispen, C.J.J.C. van, A.I.M. van Mierlo en M.V. Polak (red.), *Burgerlijke rechtsvordering: tekst & commentaar: de tekst van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2002.
- Omar, P.J. (red.), *Procedures to enforce foreign judgments*, Aldershot: Ashgate/Dartmouth 2002.
- Oudelaar, H. en W.D.H. Asser, *Rechtsmiddelen*, Deventer: Kluwer 2002.
- Punt, H.G., *Memo beslagrecht*, Deventer: Kluwer 2002.
- Rood, M.G., *Procesrecht in arbeidzaken*, 3e druk, Deventer: Gouda Quint 2002.
- Schenk, W. en J.H. Blaauw (voortgez. door), *Het kort geding: A. algemeen deel*, 7e druk, Deventer: Kluwer 2002.
- Snijders, H.J., *Inleiding Nederlands burgerlijk procesrecht*, 4e druk, Deventer: Tjeenk Willink 2002.
- Snijders, H.J. en G.J. Meijer (red.), *Vademecum burgerlijk procesrecht: arbitrage*, Deventer: Gouda Quint 2002.
- Snijders, H.J., M. Ynzonides en G.J. Meijer, *Nederlands burgerlijk procesrecht*, 3e druk, Deventer: Kluwer 2002.
- Stein, H. en H.A. Stein (bew. door), *Goed beslag: vormen en aspecten van het Nederlandse privaatrechtelijke executie- en beslagrecht*, 3e druk, Deventer: Kluwer 2002.
- Stein, H.A., *Nieuw burgerlijk procesrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002.
- Stein, P.A. en A.S. Rueb, *Compendium van het nieuwe burgerlijk procesrecht*, 13e druk, Deventer: Kluwer 2002.
- Teuben, K., *Rechttersregelingen als 'recht' in de zin van art. 79 Wet RO*, Den Haag: Jongbloed 2002.
- Thomas, H. c.s., *Zivilprozessordnung: mit Gerichtsverfassungsgesetz, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften (EuGVVO, EheVO, ZustellungsVO, ZustDG, AVAG): Kommentar*, 24e druk, München: Beck 2002.
- Voert, M. ter en J. Kuppens, *Schijn van partijdigheid rechters*, Den Haag: WODC 2002.
- Wieten, H.L.G., *Procederen in eerste aanleg*, Deventer: Kluwer 2002.
- Wieten, H.L.G., *Bewijs*, Deventer: Kluwer 2002.